

ДО ПИТАННЯ ПРО ДИПЛОМАТИЧНІ СТОСУНКИ УНР ДОБИ ДИРЕКТОРІЇ

СТОРЧАК А.І.,
кандидат історичних наук, доцент

Дипломатична академія України
при МЗС України

1. Директорія УНР в одному з своїх перших зовнішньополітичних актів – Декларації проголошувала, що у сфері міжнародних відносин вона стоїть «на ґрунті цілковитого нейтралітету й бажання мирного співжиття з народами всіх держав»¹. Але цей курс не знайшов підтримки, як через певні міжнародні чинники, що склалися на той час, так і через відсутність єдиного розуміння у визначенні зовнішньополітичної орієнтації українських політичних партій (УПСР, УСДРП та ін.), з представників яких склалися і Директорія, і уряд УНР.

За свідченням С.Петлюри, тодішні українські лідери «не усвідомлювали собі головного: чи Україна, як самостійна держава, повинна в своїй закордонній політиці спиратись на Європу чи на Москву – Азію? Виявилось, що азійська спадщина в нас - занадто ще сильна: с.-р., частина с.-д. (Винниченко) перевагу давали Москві, а не Європі». Сам же Головний Отаман вважав, що «спиратися треба було на Європу, яка, до речі, нас не знала і не розуміла, одночасно треба було творити власну силу. Чим скоріше у народу нашого скристалізуються почуття незалежності од Москви, тим скоріше ми матимемо самостійну Україну»².

2. Міжнародне і внутрішнє становище УНР протягом 1919-1920 років значно ускладнилося. Відзначимо декілька факторів: безрезультатність переговорів з Францією (січень 1919 р.) та економічна блокада країн Антанги; невизнання Паризькою мирною конференцією незалежної України; відмова розглянути на конференції питання утворення самостійної держави на території Східної Галичини; фактичне санкціонування тимчасової окупації Польщею Східної Галичини для захисту цивільного населення «від небезпеки більшовицьких банд» (рішення від 18 і 25 червня 1919 р.), безрезультатність

переговорів Надзвичайної дипломатичної місії Директорії з представниками уряду РСФФР і ЦК РКП(б) у Москві (січень – лютий 1919 р.)³; боротьба армії УНР проти білої армії Денікіна, більшовицької армії та польської армії на території Галичини і Волині; постійні розбіжності у пошуках союзників серед членів Директорії, Уряду, а також між С.Петлюрою та Президентом ЗУНР Є.Петрушевичем та ін.

3. С.Петлюра фактично залишається єдиним членом Директорії з листопада 1919 р., бо, починаючи з В.Винниченка, всі (чотири) члени Директорії поступово виїждять за кордон і передають свої повноваження С.Петлюрі. Правовий статус існування Директорії, як найвищої влади в УНР у складі однієї особи, регулював закон «Про тимчасове верховне управління та порядок законодавства в УНР», ухвалений урядом 12 листопада 1919 р. Цей закон визначав права Директорії УНР в особі Голови Директорії, Головного Отамана С.Петлюри, серед яких було і право укладати угоди з іноземними державами. Хоча сам Петлюра зазначав, що «остаточне слово ... буде говорити наш майбутній парламент»⁴. (Мова йшла конкретно про умови Варшавського договору). У відповідь на звинувачення члена Директорії Ф.П.Шевця у листі з Відня С.Петлюра написав: « ... я повинен підкреслити, що колегіальний принцип верховного управління не порушений, бо я працюю на підставі формально-державних пленіпотенцій і закону ... В суті діла єдиноличного управління не було, немає і не буде. Я працював і працюю не персонально, а через уряд, який формувався завжди певними політичними партіями ...»⁵.

4. Голова Директорії С.Петлюра, розуміючи повну безвихідь становища УНР, змушений був піти на переговори і підписання договору з Польщею, яка за визнання УНР і надання їй військової допомоги висунула територіальні вимоги. Звернення до укладання договору з Польщею не було чимось винятковим для української історії, особливо в періоди пошуку військової допомоги задля захисту незалежності України, коли складалася вкрай безвихідна ситуація, яка створилася саме у 1919-1920 роках.

5. До укладення союзу з Польщею Директорія йшла досить довго. У переговорному процесі можна виділити декілька значних кроків. Українська місія до Варшави була відправлена ще 31 грудня 1918 р. на чолі з проф. В.Прокоповичем, яка сприяла заснуванню першого дипломатичного представництва УНР на чолі з О.Карпінським (з 18 січня 1919 р.). З лютого по серпень 1919 р. діяла українська місія Б.Курдиновського, який, не маючи на те повноважень, під тиском прем'єр-міністра і міністра закордонних справ Польщі І.Падеревського, укладає з ним угоду від 24 травня 1919 р., яку І.Падеревський використав на Паризькій мирній конференції в інтересах Польщі, за рахунок України, про що вже йшлося.

На шляху до договору слід виділити особисті контакти С.Петлюри з Головою Польської держави Ю.Пілсудським протягом травня – серпня 1919 р.

В цьому плані дуже важливим для розуміння державно-політичної позиції С.Петлюри та його дипломатичної діяльності вважаємо перше звернення Головного Отамана з особистим листом до Ю.Піلسудського від 9 серпня 1919 року. В листі С.Петлюра показав себе тонким дипломатом і поборником незалежної держави, обговорюючи минуле, сучасне і майбутнє двох «славних народів», «двох велетнів», «приборканих досі хижою рукою російського царату», які «потужним кроком простують нині до свого ідеалу, будуючи собі вільне незалежне життя»⁶. Підкреслимо важливу думку С.Петлюри: «боротьби з більшовиками ми ще не закінчили і цьому перешкоджає «наша ізольованість від сусідів і насамперед од Польщі. І ця ізольованість тим більше дошкуляла нам, що ми маємо спільні точки в тій боротьбі, внутрішня логіка котрої і інтереси стратегії вимагають координації та співділання»⁷.

У серпні – вересні 1919 р. польсько-українські переговори велися у Дембліні під Варшавою, де була вироблена угода, що мала прелімінарний характер. В ній уже були закладені великі територіальні поступки заради збереження Армії УНР та незалежної держави⁸.

Переговорний процес ускладнювався ще й тим, що УНР опинилася у надзвичайно скрутному становищі на вересень-листопад 1919 р. (так званий «трикутник смерті»).

6. У жовтні 1919 р. до Варшави відбула Дипломатична місія на чолі з міністром закордонних справ А.Лівицьким, яка поступово перетворилася на постійне представництво УНР у Польщі. Вона ж стала управлінським центром дипломатії УНР. Про це була прийнята спеціальна постанова Ради Народних Міністрів УНР «Про тимчасові штати Української Дипломатичної місії у Польщі». Вона ж виробила умови договору з Польщею, погодивши їх з Головою Директорії С.Петлюрою⁹.

При Дипломатичній місії діяла Військова – дипломатична місія на чолі з генерал-полковником генштабу В.Зелинським, що займалася формуванням нових військових з'єднань Армії УНР за допомогою польського військового міністерства.

7. 21 квітня 1920 р. було підписано Варшавський договір, за умовами якого Польща визнавала незалежність УНР та Директорію УНР на чолі з С.Петлюрою, але за рахунок анексії частини української території Галичини і Волині. Розуміючи повну безвихідь становища УНР, С.Петлюра в листі до прем'єра І.Мазепи від 15 березня 1920 р. писав: «Польща має визнати нас, але за дорогу ціну ... В кожному разі без того чи іншого порозуміння з Польщею ми не можемо одновити нашої державної праці» і зв'язків з Європою»¹⁰.

До договору додавалася тасмна військова конвенція від 24 квітня 1920 р., за якою Польща зобов'язувалася надати реальну допомогу для розбудови Збройних Сил України, а також було передбачено розпочати спільні

українсько - польські військові дії проти більшовицьких військ на території України.

8. При всіх крайніх оцінках Варшавського договору, від негативних до позитивних, зваживши на об'єктивну необхідність його підписання, можна зробити висновок, що він укладався заради військової конвенції, що це був союз двох держав проти більшовицької Росії, хоча ціна цього договору була дуже високою – тимчасове зречення західноукраїнських земель¹¹. За словами С.Петлора Варшавський договір був «історично вимушеним фактом, неминучим ланцюгом в ході політично – мілітарних подій нашої новітньої історії, а не штучним утвором політичної нерозважливості чи злої волі»¹².

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Нагаєвський І. Історія української держави двадцятого століття. - К., 1993. - С. 258.
- ² Петлора С. Статті, листи, документи. - Нью-Йорк, 1979. - Т. II. - С. 516.
- ³ Див.: Симоненко Р.Г., Реєнт О.П. Українсько-російські переговори в Москві (січень-лютий 1919 р.). Збірник документів. - К., 1996.
- ⁴ Мазепа І. Україна в огні і бурі революції (1917-1921). - Прага, 1943. - Ч. III. - С. 12.
- ⁵ Петлора С. Статті, листи, документи. - Нью-Йорк, 1979. - Т. II. - С. 371.
- ⁶ Там само. - С. 357-358.
- ⁷ Там само. - С. 358.
- ⁸ Срібняк І. Симон Петлора - на чолі держави та війська // Симон Петлора та українська національна революція. Збірник праць. - К., 1995. - С. 144.
- ⁹ Мазепа І. Цит. праця. - С. 6.
- ¹⁰ Там само. - С. 204-207; Гунчак Т. Україна: перша половина XX століття. Нариси політичної історії. - К., 1993. - С. 180-181.
- ¹¹ Петлора С. Статті, листи, документи. - Нью-Йорк, 1956. - Т. I. - С. 263.
- ¹² Петлора С. Московська воша. - К., 1993. - С. 32.